

ИЗЛОЖБА ФОТОГРАФИЈА

ПОГРОМ 17. МАРТ 2004.
НАГРАЂЕНИ ЗЛОЧИН

МАТИЦА СРПСКА

22.03.2024.

Корица
Црква Богородице Љевишке, Призрен, март 2004.

ИЗЛОЖБА
ФОТОГРАФИЈА

ПОГРОМ 17. МАРТ 2004.

НАГРАЂЕНИ ЗЛОЧИН

Изложбу су организовали
МАТИЦА СРПСКА
ДОМ КУЛТУРЕ ГРАЧАНИЦА
ГАЛЕРИЈА УМЕТНОСТИ ПРИШТИНА

22.03.2024.

НАГРАЂЕНИ ЗЛОЧИН

Фотографије које су пред вама сведоци су великог страдања и антицивизацијског обрачуна са свиме што има везе са Србима на Косову и Метохији. Ову изложбу сећања на Погром, организујемо поводом двадесет година од злочина који је оставио велике и несагледиве последице на даљи живот и опстанак Срба на овом простору. Након овог злочина многа места која су страдала до данас су остала пуста. Фотографије прате различите сегменте страдања читаве једне заједнице. На њима је забележен обрачун са градовима (симбол тога је потпуно уништавање старог градског језгра Призрена), верским објектима (Црква Светог Николе у Приштини, Црква Светог Анреја у Подујеву, Црква Светог Илије у Вучитрну, Црква Богородице Љевишке и свих других цркава Призрена, манастири Девич, Свети Архангели), гробља, споменици, куће као и домаће животиње. Извори Уједињених нација кажу да је после окончања сукоба 1999. године са Косова и Метохије протерано 236.000 Срба, Рома и Албанаца. Остали су се повукли у сеоска и мала градска гета чувана жицом и војницима Кфора. Уништено је 148 цркава и манастира, отето је и нестало 1.080 Срба и Рома, од којих 500 није пронађено, а за многе од њих сумња се да су завршили као жртве трговине органима.

Након свега тога у покрајини се догодио најгори злочин, познат као погром. Почео је 17. марта 2004. године и, по размерама и последицама, спада у ред највећих мирнодопских злочина у новијој европској историји. Ни један једини сегмент живота косовских Срба, Рома, Горанаца и Ашкалија није остао нетакнут, ширина тог ударца фатално је погодила све: од простих земљорадника до најважнијих фресака српског и европског средњег века. Довео је до промене политичког статуса, елиминације урбаности, онемогућавања повратка расељених, уништавања књига, библиотека, градских средина, нематеријалне баштине, гробаља, убијања животиња и прихватања туђе етничке слободе. Никада у својој историји Српска православна црква за тако кратко време није претрпела тежи ударац.

Људске жртве

„У великим сукобима у Косовској Митровици убијена је Јана Тучев, а на тераси свог стана од снајперског хица погинуо је Боровоје Спасојевић. У запаљеној призренској Богословији страдао је Драган Недељковић. У селу Драјковце убијени су Добривоје Столић и његов син Борко. У Ђилану су попаљене све српске куће, убијен је Бобан Перић. У Косовској Каменици из аутомобила са српским регистарским таблицама извучен је и тешко претучен Југослав Савић, који је неколико дана касније преминуо у врањској болници од последица пребијања.

Све што је служило Србима у Косову Пољу уништено је, а из своје куће извучен је Златибор Трајковић и, наочиглед његове супруге Раде, поливен бензином и запаљен, после чега је преминуо. У Липљану је страдао Ненад Весић, расељено лице из села Коњух из околине Липљана. Болница „Симонида“ у Грачаници била је пуна рањеника и тешко повређених Срба. „Дошао је немачки официр Кфора и рекао да су војни хеликоптери спремни да их возе у немачки војни камп. Одбили су и рекли: „Докторе, ми остајемо с вама, тамо не идемо“, изјавио је директор болнице др Драган Перић.

Разарање града

„Билбил пиле, не пој рано, не буди ми господара“, певала је на гвозденом кревету старица Наталија Крстић, рођена прве године после Великог рата. Читав живот она је певала старе косовске песме, а пева и у сабирном центру последњих призренских Срба. Побегла је из Богословије, у којој је горео Душан Недељковић, и крила се по граду док је неки војни транспортер није довезао у камп немачког Кфора.

Мартовски погром је циклус насиља који је убио градове и све градско, варошко, полуградско, оријентално и касабилско у животу Срба на Косову и Метохији. Он је трајно, готово ненадокнадиво, уништио микроспецифичности урбаних средина и запечатио судбину повратка у њих. Последњи Срби по градовима су, до погрома, чували локалне говоре, веровања, предања, песме, урбане легенде, ношње, начин становања, сећања на занате и особене људе.

Ватра се није ни угасила, а међународна заједница је одлучила да призна независност Косова и умири сопствене страхове, по којима би ова етничка стихија могла да се окрене према њима. Лаковерна је била и претпоставка да ће награђени албански национализам држати под контролом разорни исламски потенцијал Албанаца. Тај фатални тренутак коначног обрачуна готово су сви припремали, па је и најлибералнији албански лист „Коха диторе“ пре погрома позвао на линч речима: „Исти ти Срби који долазе на Косово из остатака београдског криминалног режима немају право на живот на Косову и представљају легитимну мету за нападе.“

Фреске, иконе слике

Катастрофални и најтежи ударац нанет је највреднијем живопису у Богородици Љевишкој. Екипа „Гласа југа“ снимила је и фотографисала остатке аутомобилских гума и буради с нафтом, чије је паљење, неколико дана раније, у мрље претворило монументалне портрете српског и европског средњег века. Сјај и светлост који су избили после рестаурације средином двадесетог века и склањања отоманског малтера поново су утонули у мрак и зло.

Поново су нестали „рањени торзoi лепоте“, како их је називао Душан Матић, а Христос Призренски и Богородица с котарицом, хранитељка сиротих, тешко су „пострадали од чађи и високе температуре“. Фреске у призренским црквама, неке рестауриране, неке сагорелог пигмента, данас изгледају као тешки болесници, бескрвни и потрошени. Стотине и стотине икона страдало је у погрому: сав труд, љубав, прилоге и молитве, што су, век и по, грађани Призрена поклањали, утопљавали, посвећивали Цркви Светог Ђорђа, нестали су заједно са збирком икона, живописом и иконостасом донетим из Сентандреје. Све што је било у одговорности немачког Кфора потпуно је уништено и девастирано, а немачки лист „Шпигл“ је своје војнике назвао зечевима с Косова.

Нагорели анђео

Дуборез, иконостаси и црквени намештај спаљени су, уништени, опљачкани или демолирани у храмовима и објектима у Косовској Митровици, Призрену, Штимљу, Вучитрну, Урошевцу и местима захваћеним погромом, а најважнији иконостас у Приштини потпуно је уништен. Овај изузетни рад, настао у мајсторским радионицама у Дебру, превазишао је ограничења орнамената и уобичајених мотива и приближио се оригиналном уметничком остварењу. Његови аутори, три брата, који су и себе, из скромности, приказали на најнижем месту, изнад пода, годинама су на капителу вајали ове фигуре и композиције у дрвету и остварили успелу и необичну целину за храм приштинских Срба.

„Господину Џонсону дао сам комадић запаљеног крста из приштинске цркве – то је један нагорели анђео – да га, као залог, подсећа на све што се овде десило. Овде се уништавају највеће светиње православне уметности“, рекао је Грегорију Џонсону, команданту јужног крила НАТО-а, отац Сава Јањић. Он је обећавао да ће стати на пут злу и додао да је у три дана погрома безуспешно покушавао да успостави везу са Рамушем Харадинајем, ратним командантом ОВК и потоњим политичким вођом косовских Албанаца.

Књиге и библиотеке

Део калдрмисане призренске улице у старом насељу Поткаљаја затрпан је књигама – неке су полусагореле, неке мокре, неке прекривене црепом и малтером. Књижевност за децу, историја, белетристика... Збирка приповедака Григорија Божовића „Неизмишљени ликови“ надута од влаге, лежи посреду улице. Водоводне цеви попуцале због паљевине „спасиле“ су ову приватну библиотеку непознатог власника. Књиге су се заједно са водом нашле на каменим коцкама. Касније су војске и „обновитељи“ овог насеља све сем „Неизмишљених ликова“ бацили на локално сметлиште. Нико никада неће сазнати какве су и које књиге сагореле у храму Светог Саве у јужном делу Косовске Митровице и шта је све отишло у дим у епископској резиденцији и Богословији „Свети Кирило и Методије“, у манастиру Светих архангела у Косову Пољу, у Основној школи „Свети Сава“, у средњошколском центру у Обилићу.

Гробља

Најдрастичнији пример систематског уништавања гробља у погрому јесте монашко гробље манастира Девич у Дреници. Албанци су срушили и, у скоро ситне комадиће претворили сваки надгробни споменик. До овога је, вероватно, дошло дан после пљачке и уништења манастира. Тог дана, наиме, од дима и ватре није било могуће на овакав начин уништити гробове, а тих дана је започето одношење камена са манастирских зидова, као и сеча шуме и воћака. Руља која је попалила српско повратничко село Бело Поље, чијег је предводника хицима из пиштоља усмртила једна америчка полицајка, скренула је од села према гробљу, отварала, ломила и из земље изваљивала старе надгробне крстове. Парадоксално је да су касније „хероју“ који је убијен покушали да подигну спомен-обележје, и то на месту погибије, између села и цркве коју су спалили и гробља које су уништили. На старом гробљу код Цркве Светог Николе у Приштини поломљена је већина крстова, а урушене су и мермерне плоче које су покривале гробна места и пале на посмртне остатке.

Феномен зла

Погром је обележио страхом животе 120.000 Срба, Горанаца, Рома, Ашкалија и претворио се у једну од оних фаталних прекретница наше историје од којих се понекад рачуна време. Њиме је довршен процес гетоизације и деурбанизације Срба. Страх је постао начин живота, а трпљење и чекање слободе једини могући модел опстанка. Србима у свету и региону је вратио свест о Косову као месту страдања и, у великој мери, пољуљао веру у европске вредности.

Срби у Чаглавици протестују због рањавања ученика Јовице Ивића дан пре почетка погрома, Чаглавица, 16. марта 2004.

Чаглавица, 17. март 2004.

Црква Светог Саве, Косовска Митровица

Косово Поље

Црква Светог Николе, Приштина

Црква Светог Николе, Приштина

Липљан

Обилић

Црква Светог Андреја, Подујево

Срушени крст са Цркве Светог Андреја, Подујево

Црква Рођења Пресвете Богородице, Софтовић, Општина Урошевац

Црква Светог Илије, Вучитрн

Црква Успења Пресвете Богородице,
Горње Неродимље

Вучитрн

Манастир Девич

Манастир Девич

Насеље Поткалаја, Призрен

Саборна црква Светог Ђорђа, Призрен

Богословија „Светог Кирила и Методија“, Призрен

Црква Светог Николе, Призрен

Црква Светог Ђорђа, Призрен

Црква Светог Ђорђа, Призрен

Црква Богородице Љевишке, Призрен

Црква Богородице Љевишке, Призрен

Црква Пресвете Богородице, Таковица

Чаглавица

Манастир Светих архангела, Призрен

Манастир Девич, Дреница

Манастир Грачаница

Гробље у Вучитрну

Манастир Светих архангела, Призрен

Косово Поље

Издавачи
Матица српска
Дом културе „Грачаница“
Галерија уметности Приштина – Грачаница

За издаваче
проф. др Драган Станић
мр Живојин Ракочевић
Небојша Јевтић

Насловна страна
Црква Богородице Љевишке, Призрен, 2004.

Фотографије
Живојин Ракочевић
Горан Аврамовић
„Српско слово“
Епархија рашко-призренска
фото-архива

Графичко уређивање
Милан Танасковић

Текст
Живојин Ракочевић

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

323.1(=163.41)(497.115)“2004”(083.824)
77.03/.04(497.115)“2004”(083.824)
77:929 Rakočević Ž.(083.824)
77:929 Avramović G.(083.824)

РАКОЧЕВИЋ, Живојин, 1973–
Награђени злочин – Погром 17. март
2004. : изложба фотографија : Матица
српска, Дом културе “Грачаница”,
Галерија уметности “Приштина”,
22.03.2024. / [фотографије Живојин
Ракочевић, Горан Аврамовић] ;
[текст Живојин Ракочевић]. – Нови
Сад : Матица српска ; Грачаница :
Дом културе “Грачаница” : Галерија
уметности “Приштина”, 2024 (Нови Сад :
Деник). – [24] стр. : фотогр. ; 30 cm

Тираж 30.

ISBN 978-86-7946-463-7

1. Аврамовић, Горан, 1974- [фотограф]
а) Ракочевић, Живојин (1973-) --
Фотографије -- Изложбени каталози
б) Аврамовић, Горан (1974-) --
Фотографије -- Изложбени каталози в)
Срби -- Прогон -- Косово и Метохија
-- 2004 -- Изложбени каталози
г) Споменици културе, српски --
Уништавање -- Косово и Метохија --
2004 -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 140587529

